

fills a assistir als oficis religiosos de diverses confessions). En certa mesura l'interès de William per la religió pot entendre's com una forma subtil d'homenatge al seu progenitor i com un intent més o menys desesperat de comprendre'l. És innegable, però, la simpatia que li provocà el fenomen. No sols afirmava que seria estúpid excloure'l del nostre àmbit de coneixements «per la sola raó que siguem incapaços d'experimentar-lo nosaltres mateixos», sinó que considerava imprescindible, contra la comunament acceptada norma de la imparcialitat, adoptar una actitud d'empatia en l'estudi del fet religiós.

James enfoca l'anàlisi de la religió des d'una perspectiva descriptiva i psicològica. No té la pretensió de descobrir (i encara menys de denunciar) l'origen i l'essència del fenomen religiós, ni li sembla pertinent estudiar-lo amb els mètodes i les tècniques de l'antropologia, la teologia o la història. El que vol fer (i d'aquí el subtítol del llibre: *A Study in Human Nature*) és aportar la seva contribució al coneixement de la naturalesa humana estudiant una de les formes més intenses d'experiència de què aquesta és capaç, l'experiència religiosa, i, subsidiàriament, defensar la legitimitat d'aquesta experiència davant de la ciència, és a dir, la seva congruència amb les exigències de la raó. Objectiu, el primer, molt lloable si pensem en les conseqüències de reforçament teòric de la noció de tolerància que se'n deriven (James defensa tan aferrissadament el dret del creient a creure com el de l'ateu a no creure) i objectiu, el segon, òbviament excessiu en la mesura en què li és impossible defugir la gran qüestió: l'evidència que no es pot provar científicament la realitat de l'objecte religiós, el pol objectiu de l'experiència religiosa.

Però aquesta evidència no l'encaparra pas massa perquè per James les teories són instruments i no respostes a enigmes, perquè «una idea és veritable mentre el fet de creure-la ens és beneficiós», perquè «no podem rebutjar cap hipòtesi si d'ella resulten conseqüències útils per a la vida» i perquè la veritat —i això és en definitiva el pragmatisme— és una espècie del bé i no una categoria independent. En això devia pensar Russell quan deia: «És curiós que, essent un psicòleg tan eminent, James sigui tan elemental en aquest punt».

El que fa summament interessant l'estudi de James és que no centra les seves investigacions en la religiositat de segona mà, la del creient normal, la religió del qual és un préstec de la societat o dels altres, sinó en la de primera mà, la dels genis religiosos, els crea-

dors de pautes de fe, aquells individus que la viuen «com una febrada» i que sovint, per no dir sempre, tenen una sensibilitat emocional exaltada i patològica. James no considera important que Sant Pau fos un epilèptic i Santa Teresa una histèrica, perquè l'origen psicòtic de l'experiència religiosa no mina la seva autoritat moral ni el seu valor espiritual. Fins aquí podríem estar d'acord amb James, sobretot si pensem que polemitza amb una escola de pensament de la seva època (el materialisme mèdic) que, entre d'altres coses, pretenia desautoritzar la filosofia nietzschiana reduint-la als «balboteigs d'un dement» (Max Nordau, *Degeneration*). Però ja no hi estariem d'acord quan creu que l'origen patològic de la religió tampoc no desvirtua el seu possible valor de veritat. Perquè, si bé és cert que una cosa és l'origen causal d'un fenomen i una altra el seu significat i el seu valor, bé cal distingir el valor estètic i el moral del valor de veritat. Ningú no posa en qüestió la vàlua

estètica d'una obra d'art pel fet que s'hagi originat en una experiència insana del seu creador, car els criteris de valoració estètica s'apliquen a l'obra acabada, però, en canvi, si l'objectiu primari no és la bellesa o el bé moral, sembla legítim considerar que tot allò que té un origen al·lucinatori no està precisament en les millors condicions de presentar-se com una manifestació de la veritat i que fer-ho, malgrat tot, és una forma de canalització de la subjectivitat exaltada.

Russell qualificava la filosofia de la religió de James com una de les formes de fol·lia subjectivista de la filosofia moderna, actitud que el connectaria amb Sant Pau —cosa que segurament no l'haguera desplagut— quan reconeix que el seu missatge és una manera de proclamar en veu alta la seva fol·lia.

JOSEP SARRET

Llicenciat en filosofia i lletres i ex-director de *El Viejo Topo* i *El Món*

«Socialisme i nacionalisme (1912-1934) Escrips republicans, socialistes i comunistes

ANDREU NIN

EDICIÓ A CURA DE PELAI PAGÈS.

Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català.

Edicions de La Magrana / Diputació de Barcelona.

Barcelona, 1985. 191 pàgines.

A la recerca d'un nacionalisme socialista

Alain de Benoist, el conegut ideòleg de la nova dreta francesa, afirma que la diferència fonamental entre el pensament liberal —del qual el marxisme seria un producte més o menys pervers— i el veritable pensament indoeuropeu que ell vol reconstruir rau en el subjecte que és predicat com a *home*. En el cas del pensament indoeuropeu aquest subjecte és la cultura, com a dipositària de la veritable essència de l'home i els individus concrets; les persones només assolirien la veritable condició d'home en la mesura que estiguessin integrades en una cultura determinada. Des d'aquesta perspectiva serien les grans cultures, les grans civilitzacions, les religions, les veritables protagonistes de la història humana. Per contra, també segons Alain de Benoist i la resta de pensadors de la nova dreta francesa, la cultura d'origen judeocristià —veritable soca d'on sortirien totes les ideologies occidentals— converteix l'individu en dipositari de l'essència humana i des-trueix d'aquesta manera l'ancestral

concepte d'home. No cal dir que per Alain de Benoist i els seus companys —que per cert tenen una influència no gens menyspreable sobre la nova majoria francesa— aquesta concepció individualista de l'home és sens dubte degradant i explica totes les aberracions totalitàries de dreta i d'esquerra que ha patit el segle XX. És evident també, d'acord amb aquesta línia de pensament, que el nacionalisme seria una de les formes fonamentals del procés d'humanització. Només integrat dins d'una nació, l'individu humà tindria un sentit, ja que és la nació la veritable productora de sentit i de cultura.

Vist des d'aquesta perspectiva, atorgada pels ideòlegs de la nova dreta, el nacionalisme seria radicalment incompatible, no solament amb el pensament polític de l'esquerra, sinó també amb el liberalisme i la democràcia parlamentària tal com s'ha practicat a occident els darrers segles.

Aquesta referència, un xic insòlita dins el pensament minoritari de la nova

ANDREU NIN

dreta francesa, té un sentit si tenim en compte que és complementària d'un altre pensament, el d'esquerra, que ha considerat també tradicionalment incompatibles amb els seus valors els del nacionalisme. D'acord amb aquesta lògica, tindríem perfectament dibuixat un esquema ideològic segons el qual la nació seria un concepte absolutament lligat al pensament de la dreta profunda, mentre que la cultura sorgida de la Revolució Francesa —liberalisme i socialisme— seria decididament antinacionalista i partidària, en definitiva, de convertir el món en uns gegantins Estats Units on el *melting pot* seria la fórmula utilitzada per fer de la humanitat una simple agregació d'individus sense personalitat pròpia.

Els fets històrics viscuts aquests darrers segles semblen donar en part la raó a aquest concepte de nació que hem

descriu breument. Fins i tot el modern procés d'internacionalització de l'economia i la cultura que produeixen les multinacionals donaria la raó als vells i als moderns ideòlegs d'una certa mena de nacionalisme. El capitalisme no respecta gaire les nacions si aquestes dificulten el seu espai sagrat que és, evidentment, el mercat. Per la seva banda, un cert pensament socialista ha posat també tradicionalment, per altres raons, l'accent en el concepte d'internacionalisme i ha negat la legitimitat del nacionalisme, ja que considerava aberrant la pretensió de crear un nacionalisme d'esquerres o d'un socialisme nacionalista.

Per als catalans aquest debat és fonamental, ja que de la resposta que donem als uns i als altres depèn la possibilitat pràctica del nacionalisme català. És evident que acceptar les dues posicions

que hem esmentat és condemnar la vida política catalana a una esquizofrènia perillosa en la qual sempre s'utilitzarà com a arma política la legitimitat del nacionalisme, en què el nacionalisme conservador serà sempre sospitós de defensar interessos particulars de classe i de pactar secretament amb el capital oligàrquic, i on l'esquerra estarà marginada per no-catalana. D'aquesta situació patològica es poden derivar perfectament tant el bloqueig permanent de la vida política catalana com l'estèril combat entre els dos sectors de la vida política.

Sempre hi haurà qui pensarà que aquest és un fals debat ja que dona per fet que l'esquerra pot ser perfectament nacionalista i que, si de cas, és responsabilitat personal dels actuals dirigents progressistes, ésser capaços de trobar el to nacionalista adequat per guanyar eleccions, que d'això es tracta. Però el problema no és tan simple. L'esquerra catalana no ha trobat la seva imatge catalana a causa de la incapacitat per resoldre prèviament el problema teòric i doctrinal que planteja el nacionalisme català dins de la vigent Constitució espanyola, dins la nova estructura europea en què estem integrats i, molt especialment, dins la crisi general del pensament socialista. Aquí és on cal situar l'aportació d'Andreu Nin al debat. Els escrits del secretari general del POUM, recollits en aquest volum de la Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català, no són tan sols una curiositat erudita per a ús dels professionals de la història sinó que representen una aportació molt interessant a aquest debat teòric que, malauradament, ens fa tanta falta perquè pràcticament encara no s'ha iniciat.

Nin, no cal dir-ho, aposta clarament per un socialisme català nacionalista. Fins aquí, res de nou, ja que han estat molts els socialistes catalans que han fet la mateixa tria, però el que cal no són declaracions més o menys voluntaristes, més o menys sinceres de fe nacionalista. Cal que ens replantegem seriosament el futur de l'esquerra, ara que les velles banderes s'han destenyit definitivament i que el nacionalisme català es resumeix en burocràcia autonòmica i televisió catalana.

Andreu Nin, que era un teòric notable, ens ofereix unes reflexions molt interessants sobre aquest socialisme nacionalista que és el gran absent del nostre actual panorama polític. I ens diu, en definitiva, que per fer una política nacionalista d'esquerres cal fer primer de tot una cultura d'esquerres.

JOSEP AMETLLER, periodista